

О. І. Гіленко,
аспірантка

УДК 007: 304: 070: 82-92 «Вітчизна»

Образ України у нарисах на сторінках журналу «Вітчизна»

У статті проаналізовано особливості створення позитивного образу України на сторінках журналу «Вітчизна». Увага приділяється тематиці та проблематиці нарисів, засобам створення та підтримання позитивного іміджу держави.

Ключові слова: *нарис, публіцистика, образ, держава, Україна, «Вітчизна», журнал.*

Створення позитивного іміджу є вкрай необхідним та важливим моментом у політиці будь-якої держави. Особливу увагу цьому питанню приділяли у Радянському Союзі. На сторінках журналу «Вітчизна», який був офіційним органом Спілки письменників УРСР, друкувалися нариси, що були присвячені популяризації України, а також створенню та постійному підтриманню її позитивного іміджу. Крім того, варто брати до уваги не лише публікації, присвячені безпосередньо Україні, а й згадки про неї у подорожніх нарисах, що знайомили читачів із закордонними мандрівками.

Журнал «Вітчизна» – літературно-художній і громадсько-політичний місячник Спілки письменників України. Видання почало свою історію під назвою «Радянська література» у 1933 р. у тогочасній столиці Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) – Харкові. За роки свого існування часопис чотири рази змінював місце видання – після Харкова редакція переїхала до Києва, у роки війни її евакуювали до Уфи, а згодом до Москви. З лютого 1944 р. редакція повернулася до Києва. Крім того, змін зазнавала також і назва журналу. Часопис виходив також під назвами «Українська література» та «Вітчизна» (з 1946 р.)

Дослідженнями нарисів у різні роки займалася велика кількість радянських, а згодом українських та російських дослідників, серед яких слід назвати В. Ампілова, Т. Беневоленську, Н. Маслову, О. Журбіну, О. Глушка, Ю. Ярмиша, В. Здоровегу, В. Шкляра, О. Тертичного, М. Кіма та інших.

Вивченням формування позитивного іміджу займалися такі дослідники: О. Якобишин, І. Бабуцак, А. Павленко, А. Силук та ін.

Мета статті – дослідити засоби створення позитивного іміджу України на сторінках журналу «Вітчизна». Для досягнення цієї мети виконано наступні завдання: з'ясовано особливості подо-

рожніх нарисів, що друкувалися на сторінках часопису; окреслено місце України у нарисах, присвячених закордонним мандрівкам.

Об'єктом дослідження у статті є образ України на сторінках літературно-художнього журналу «Вітчизна», а предметом – особливості його формування.

Український дослідник В. Здоровега запропонував таке визначення жанру: «Нарис – найпоширеніший художньо-публіцистичний жанр, у якому досліджуються реальні життєві явища через людські долі та характеристики з метою впливу на соціальну практику, формування особистості, її орієнтації у системі соціально-політичних і духовних цінностей» [1, 245].

З погляду створення позитивного іміджу нашої держави цікавим є нарис К. Брандиса «Подорож Україною», який було надруковано у № 1 журналу «Вітчизна» за 1955 р. Матеріал починається зі вступного слова редакції, у якому пояснюється передісторія його виникнення, а також аудиторію інформують, що матеріал є передруком з польської газети «Нова культура» [2]. Крім того, публіцист знайомить читача зі складом делегації та детально описує маршрут мандрівки, а також звертає увагу на насичену та різноманітну програму подорожі.

Нарис К. Брандиса є подорожнім, однак у ньому зустрічаються елементи дослідницького – автор ділиться з читачами не лише своїми враженнями від мандрівки, а й результатами своєрідного дослідження – вивчення життя в радянській Україні. Слід зазначити, що нарисовець надзвичайно емоційно описує свої враження, намагається всіляко зацікавити читача, привернути їхню увагу.

Санкт-петербурзький дослідник М. Кім дає таке визначення дослідницьким нарисам: «У цьому виді нарисів на першому місці стоїть висвітлення певної соціально важливої проблеми, розгляду та дослідженню якої і присвячується сам

нарис. До цього різновиду належать «проблемні», «дослідницькі» та «публіцистичні» нариси. Для цієї групи характерним є публіцистичний виклад, пов'язаний з відкритим відстоюванням авторської думки, позиції» [3, 207].

К. Брандис наголошує, що до цього часу пересічні поляки володіли досить бідною інформацією про життя в Україні. Саме тому його основним завданням можна вважати ознайомлення поляків із життям на теренах радянської України, а також донесення відомостей про життя та побут українців: «Відомості рядової людини в Польщі про Радянську Країну беруться тільки з газет. Я бачив, як окремі делегати широко розплющували очі на факти, яких не можуть відбити з достатньою яскравістю, з силою, рівною силі життя, ні інформація, ні преса, ні пропаганда, і навіть література і мистецтво» [2, 90].

Цілком зрозумілий є той факт, що нарис створювався для польського читача з метою ознайомлення поляків з Україною, її популяризації та створення позитивного іміджу нашої держави. Однак все-таки не слід ігнорувати той факт, що К. Брандис занадто багато уваги приділяє опису переваг соціалізму, через що виникає враження про заангажованість автора, а також про його пропагандистські настрої.

Автор намагається якомога більше уваги читачів привернути до України та Києва. Він не скупиться на похвалу та возвеличення нашої держави. Однак часом його виступи аж занадто емоційні та позитивні: «У Києві не запилиш взуття, мостова і тротуари виблискують як відполіровані, на вулицях не побачиш ні недокурка, ні сміття. В магазинах, приміщеннях, в кімнатах готелів і театрів зустрілися ми з такою бездоганною чистотою, що нам, звиклим до варшавського пилу, до деякої міри це зв'язувало рухи» [2, 90].

У цьому самому контексті ідеальної чистоти та порядку нарисовець проводить паралелі між Україною та скандинавськими країнами: «Охоче визнаєш педантичну чистоту скандинавських та голландських міст, чистоту міщанську, патриціанську, п'ятисотлітню. Чистота ж українських міст цілком іншого походження: на вулицях Києва, Харкова і Запоріжжя ми бачимо робітників, службовців і молодь – людей в скромному вбранні. Але ці звичайні люди, люди праці, відзначаються своєрідним вихованням, дисципліною, гідністю, вміють шанувати суспільні скарби» [2, 90].

Варто зауважити, що важливим елементом створення позитивного образу нашої держави було не лише популяризувати Україну за кордоном, серед іноземців, а й підвищити її популярність серед місцевого населення – власне укра-

їнців. Автори подорожніх нарисів, що друкувалися на сторінках журналу «Вітчизна» приділяли значну увагу цьому питанню. Саме тому у нарисах, що були присвячені закордонним мандрівкам майже щоразу зустрічаються порівняння із Україною. Слід зазначити, що у більшості випадків ці порівняння є більш позитивними саме для нашої країни. Так, наприклад, у № 1 журналу «Вітчизна» за січень 1965 р. було надруковано нарис В. Гужви «Західнонімецька мозаїка», у якому можна побачити таке висловлювання стосовно Кельнського собору – одного з найвеличніших зразків німецької архітектури: «Ровесник Софії Київської, на відміну від слов'янської святині, надто суворий» [4, 178]. Зазвичай автори подорожніх нарисів у створенні позитивного образу нашої держави використовували два основні прийоми – з одного боку, вони наголошували на всіх основних позитивних рисах України, возвеличували її досягнення та людей, а з іншого – не цуралися принижувати інші країни, наголошуючи на їх недоліках та вадах.

Однак ставлення до країни напряму залежить від історичного періоду, у який створювався нарис. Наприклад, у роки «холодної війни» автори висловлювали своє негативне ставлення, яке було зумовлено політикою правлячої партії. Престиж своєї країни нарисовці підвищували за рахунок приниження інших країн. З іншого боку, у 2000-ті рр., після докорінної зміни політичної ситуації в нашій державі, автори подорожніх нарисів почали давати більш об'єктивну оцінку обстановки в Україні, критикувати її, вказувати на помилки та прорахунки. Проте не слід вважати це негативом. За допомогою таких висловлювань публіцисти всіляко намагалися привернути увагу громадськості до реально існуючих проблем, змусити громадян задуматися, переосмислити ситуацію, що склалася, та шукати шляхів виходу із неї та підвищення рівня життя. У такому контексті слід звернути увагу на нарис «Політ у неоплатні над Європою» О. Глушка, що було надруковано у № 1–6 журналу «Вітчизна» за 2008 [5; 6; 7]. Публіцист надзвичайно емоційно описує свої переживання від побаченого та почутого. Його порівняння влучні, критика доречна та обґрунтована. Видно, що авторові не байдужа доля України: «Культура обслуговування на найвищому рівні, чого б не завадило повчитися персоналу наших відповідних закладів» [6, 116]. На жаль, Україна у такому порівнянні програє. Проте нарисовець критикує Україну з найкращих міркувань – таким чином він намагається змусити сучасників замислитися над існуючими проблемами та вчинити певні кроки для їх подолання. Автор не уникає можливості наго-

лосити на позитивних рисах, які є в Україні: «Підземний перон Варшавського вокзалу – похмурий, бруднуватий – контрастує з оновленим останнім часом, причепуреним Київським. Хочеться чимскоріш вибратися нагору, під врагніще сонечко з сіруватого, задушливого тунелю. Твої патріотичні почуття на висоті. У нас краще» [5, 123]. Таким чином, О. Глушко урівнює кількість позитивних емоцій та критики, переконує читача, що все непогано, варто лише задуматися та почати змінювати ситуацію на краще.

Для багатьох нарисів, які друкувалися на сторінках журналу «Вітчизна» притаманними були елементи звіту. Це можна простежити як на прикладі згаданого вище нарису К. Брандиса «Подорож по Україні», і у нарисі «Свято Т. Г. Шевченка у Львові і моя десята подорож по Україні, 2003 р.» [8] Л. Ткач, що був надрукований у № 3–4 за 2004 р. Авторка настільки детально описує мандрівку, що складається враження, що це своєрідний звіт про мандрівку перед читачем. Крім того, обидва ці нариси поєднує також відносно невеликий розмір, що, зазвичай, не є притаманним для класичних нарисів. Однак дослідник В. Алексеев дає таке визначення жанру: «Нарис – це короткий оперативний художньо-публіцистичний жанр, що точно відтворює реальні факти та явища» [9, 7].

Цілком зрозуміло, що образ України важко уявити без створення позитивного іміджу пересічних українців – робітників, лікарів, студентів та ін. Саме тому створенню позитивного іміджу України сприяють портретні нариси. Наприклад, у № 4 від 1959 р. було надруковано нарис В. Врублевського «Метал України», який присвячено українським металургам [10]. Науковець Д. Стровський у своєму дослідженні з цього приводу наголошує на тому, що «виробнича дійсність стає основним публіцистичним тлом, а людина-робітник, що перетворює навколишнє життя, – головним героєм ЗМІ» [11, 108]. Саме тому портрети робітників зайняли чільне місце на сторінках журналу «Вітчизна» в радянські роки. Авторі всіляко підкреслювали заслуги кожного конкретного громадянина, акцентуючи увагу на

його здобутках. Таким чином, публіцист не лише прославляв одну людину та її державу, а й мотивував читачів повторювати ці звершення та покращувати вже отримані результати.

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що публіцисти, чий нарис друкувалися на сторінках літературно-художнього та громадсько-політичного журналу «Вітчизна», активно створювали та підтримували позитивний образ України. Важливе місце тут посідало саме підтримання позитивного образу нашої країни серед місцевого населення, возвеличення праці громадян. Найширшого застосування це знало у роки Радянського Союзу, коли друкувалися виключно матеріали, що возвеличували Україну. Згодом, після розвалу СРСР у матеріалах виникла інша тенденція – автори вдавалися до вмотивованої та аргументованої критики, з метою привернути увагу громадськості до проблем та недоліків, які реально існували у тогочасному суспільстві та державі.

1. *Здоровега В.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник / Володимир Здоровега. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.

2. *Брандис К.* Подорож по Україні // Вітчизна. – 1955. – № 1. – С. 89–93.

3. *Ким М.* Жанры современной журналистики / М. Н. Ким. – С.Пб.: Михайлова В. А., 2004. – 335 с.

4. *Гужва В.* Західнонімецька мозаїка // Вітчизна. – 1965. – № 1. – С. 169–184.

5. *Глушко О.* «Політ» у неоплатні над Європою // Вітчизна. – 2008. – № 1, 2. – С. 123–128.

6. *Глушко О.* «Політ» у неоплатні над Європою // Вітчизна. – 2008. – № 3, 4. – С. 114–121.

7. *Глушко О.* «Політ» у неоплатні над Європою // Вітчизна. – 2008. – № 5, 6. – С. 144–152.

8. *Ткач Л.* Свято Т. Г. Шевченка у Львові і моя десята подорож по Україні, 2003 р. // Вітчизна. – 2004. – № 3, 4. – С. 162–166.

9. *Алексеев В.* Очерк: спецкурс для студ. заочного отд. / В. А. Алексеев. – Л.: Изд-во Ленин. ун-та, 1973. – 83 с.

10. *Врублевський В.* Метал України // Вітчизна. – 1959. – № 4. – С. 143–166.

11. *Стровский Д.* Отечественная журналистика новейшего периода / Д. Л. Стровский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 359 с.

Подано до редакції 15. 05. 2013 р.

Hilenko Olha. The image of Ukraine in the essays of «Vitchyzna»/«Вітчизна» magazine.

In the article the features of making of positive image of Ukraine in the essays of «Vitchyzna»/«Вітчизна» magazine are studied. The special attention is devoted to the problems and topics of essays, the tools of making and sustaining of positive image of the state.

Keywords: essay, journalism, image, state, Ukraine, «Vitchyzna»/«Вітчизна», magazine.

Гиленко О. И. Образ Украины в очерках на страницах журнала «Вітчизна».

В статье проанализированы особенности создания позитивного образа Украины на страницах журнала «Вітчизна». Внимание уделяется тематике и проблематике очерков, средствам создания и поддержания позитивного имиджа государства.

Ключевые слова: очерк, публицистика, имидж, государство, Украина, «Вітчизна», журнал.